

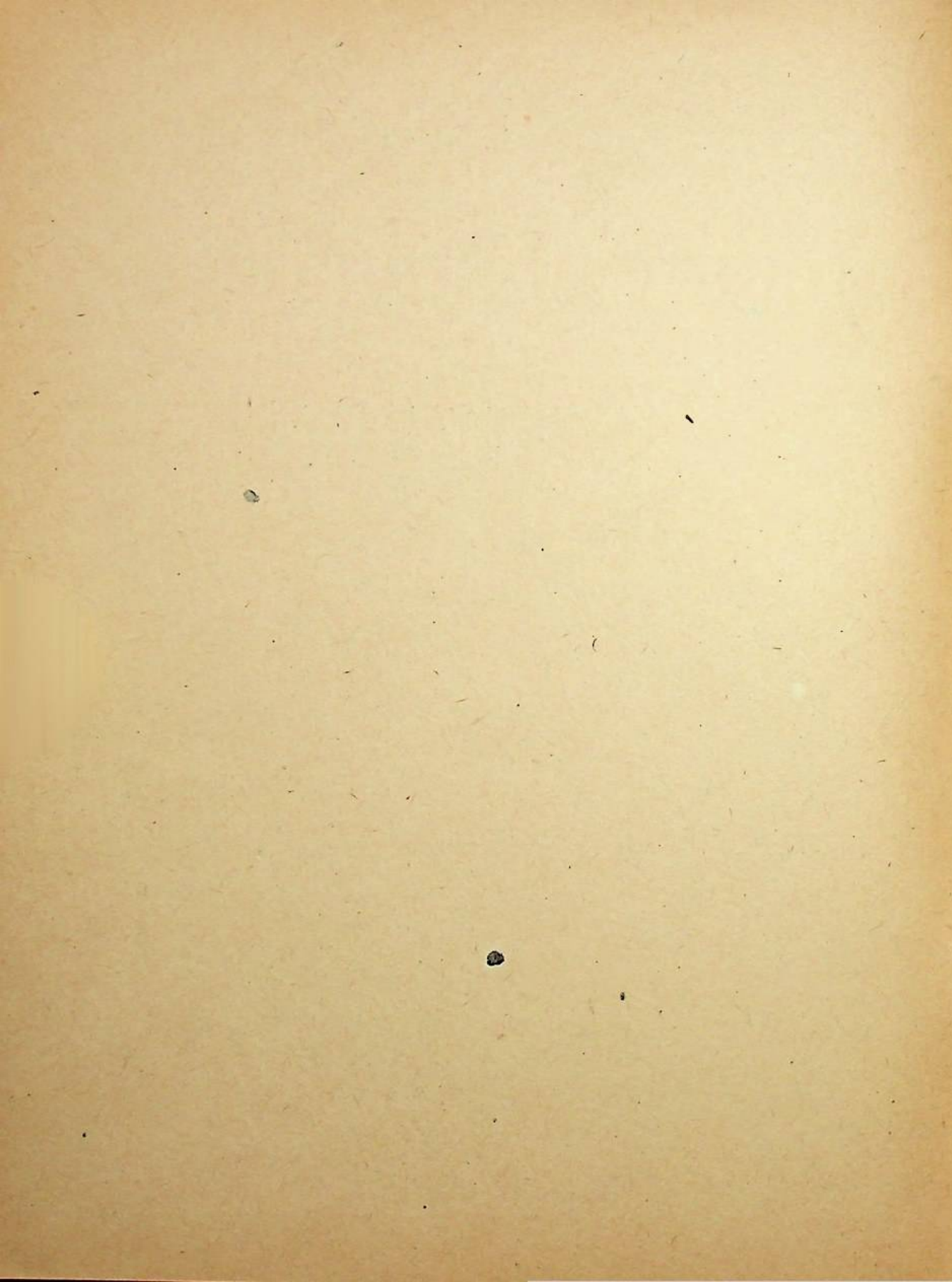
INSTYTUT ŚLĄSKI – INSTYTUT NAUKOWO-BADAWCZY

ODRA I NADODRZE

TADEUSZ PODWIŃSKI

Rzeka Odra i jej dorzecze
w gospodarce województwa legnickiego

Opole 1984 r.

INSTYTUT ŚLĄSKI W OPOLE

TADEUSZ PODWIŃSKI

RZĘKA ODRA I JEJ DORZECZE W GOSPODARCE
WOJEWÓDZTWA LEGNICKIEGO

OPOLE 1984

Rzeka Odra i jej dorzecze w gospodarce województwa legnickiego.

Województwo legnickie położone jest w środkowej części Niziny Śląskiej, zajmując powierzchnię 4.036 km². Przez północną część województwa przepływa rzeka Odra a od strony wschodniej stanowi jego naturalną granicę z województwami wrocławskim i leszczyńskim.

Powierzchnia jej zlewni w przekroju wodowskazu w Ścinawie wynosi 25,6 tys. km², przepływ średni - 179 m³/sek., przepływ największy - 23,4 m³/sek.

Czas trwania przepływów niskich w tym przekroju wynosi 22 % w stosunku rocznym, zaś przepływ w strefie średniej wody - 69 %. Zasoby wodne Odry są trzykrotnie mniejsze od zasobów Wisły w tym samym kilometrze ich biegu, przy dwukrotnie większej zlewni Wisły. Największym dopływem Odry na terenie województwa jest rzeka Kaczawa, której zlewnia wynosi 2,25 tys. km². Średni spływ jednostkowy dla Kaczawy w przekroju wodowskazu w Pątnowie wynosi 4,5 l/sek/km² przy 6,04 l/sek/km² dla Odry w przekroju wodowskazu w Ścinawie. Świadczy to o ubogich zasobach wody rzeki Kaczawy. Z drugiej zaś strony jej cechą charakterystyczną są gwałtowne wzniesienia stanowiące zagrożenie powodziowe.

Stosownie do ustalonych klas czystości wód, rzeka Odra w obrębie województwa legnickiego winna posiadać I klasę czystości na odcinku 50,3 km, to jest od wsi Cieszkowice gmina Kudna do ujścia Starej Odry w Głogowie - ze względu na infiltracyjne ujęcie wody pitnej dla Głogowa, oraz II klasę czystości na odcinku 55,0 km, to jest od granicy z województwem wrocławskim

do wsi Ciechłowice i od ujścia Starej Odry w Głogowie do granicy z województwem zielonogórskim.

Obecne wykorzystanie rzeki Odry w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa legnickiego jest dość znaczne, aczkolwiek z różnych względów dalekie od potrzeb. Polega ono głównie na wykorzystaniu jej jako:

- odbiornika ścieków przemysłowych i sanitarnych,
- źródła zaopatrzenia w wodę dla przemysłu i rolnictwa oraz pośrednio dla zaopatrzenia ludności,
- drogi wodnej, jako środka transportu ładunków masowych.

Odra jest bezpośrednim lub pośrednim /poprzez jej dopływy/ odbiornikiem ścieków odprowadzonych z naszego województwa. Zanieczyszczenie wód rzeki Odry dopływających z terenu województwa wrocławskiego jest już tak duże - szczególnie jeżeli chodzi o zawartość fenoli, że nie odpowiadają one nawet III klasie czystości, wymaganej dla wód przeznaczonych na zaopatrzenie przemysłu i nawodnień rolniczych.

Stan ten ulega dalszemu pogorszeniu poniżej miasta Głogowa, przede wszystkim wskutek zrzutu zasolonych wód nadosadowych ze zbiornika odpadów poflotacyjnych "Żelazny Most" oraz ścieków z Huty Miedzi "Głogów", Cukrowni "Głogów" i miasta Głogowa.

Do najbardziej zanieczyszczonych rzek na terenie województwa, mających wpływ na stan czystości wód rzeki Odry, zaliczyć należy:

- rzekę Zimnicę, prowadzącą ścieki z Zakładów Górniczych "Lubin", miasta Lubina i miasta Ścinawy,
- środkowy i ujściowy odcinek rzeki Rudna, prowadzącej ścieki z Cukrowni "Głogów" oraz z infiltracji zasolonych wód nad-

osadowych ze zbiornika odpadów poflotacyjnych "Żelazny Most",

- rzekę Wierzbak w środkowym biegu, prowadzącą ścieki z Cukrowni "Jawor" i miasta Jawora,
- rzekę Szprotawę w środkowym biegu, prowadzącą ścieki z Zakładów Górniczych "Polkowice" i miasta Polkowice i Chocianów,
- ujściowy odcinek rzeki Czarnej Wody i dalszy odcinek rzeki Kaczawy, prowadzące ścieki z Huty Miedzi "Legnica", miast Legnicy, Jawora i Prochowic oraz z Cukrowni "Jawor", Zakładów Drobiarskich i Zakładu "Renifer" w Prochowicach,
- Krzycki Rów prowadzący ścieki z terenu województwa leszczyńskiego, w tym z Cukrowni i miasta Wschowa.

Łącznie bezpośrednio lub pośrednio odprowadzonych jest z terenu województwa legnickiego do rzeki Odry rocznie około 75 mln m³ ścieków sanitarno-przemysłowych.

Zasoby dyspozycyjne wód powierzchniowych /bez wód rzeki Odry/ na terenie województwa legnickiego w roku normalnym szacuje się ogółem na około 0,24 mld m³ rocznie, z tego faktycznie nadające się do wykorzystania, to jest mieszczące się w granicach II-III klasy czystości wód około 0,14 - 0,17 mld m³.

Praktycznie w latach suchych, wobec braku zbiorników do retencjonowania przepływów wód w rzekach /poza zbiornikiem "Słup" na rzece Nysie Szalonej/ i wzrostu stopnia zanieczyszczenia wód, ich zasoby dyspozycyjne spadają do około 0,07 mld m³/rok, a okresowo, zwłaszcza w miesiącach czerwiec - sierpień do zera.

Wielkość zużycia wody w województwie legnickim w 1983 r. przez zakłady podlegające sprawozdawczości GUS/pobierające powyżej 40 tys. m³ w roku/ wynosiła 483,5 mln m³, z tego około

355,8 mln m³ stanowiła woda krążąca w obiegach zamkniętych.

Z podanej globalnej ilości woda zużyta została:

- przez zakłady przemysłowe - 422,9 mln m³, w tym pobrana bezpośrednio z rzeki Odry - 20,5 mln m³,
- do nawodnień w rolnictwie i stawów rybnych - 22,1 mln m³, w tym pobrana bezpośrednio z rzeki Odry - 2 mln m³,
- na zaopatrzenie ludności miast i wsi /bez zakładów przemysłowych/ - 38,5 mln m³, w tym z rzeki Odry poprzez infiltrację brzegową - 0,2 mln m³.

Do roku 1983 większość odpompowywanych wód kopalnianych wykorzystywana była w procesie wzbogacania rudy. Dalsze jednak pokrywanie tych potrzeb wodami kopalnianymi, jak i z rzeki Odry, stwarza określone trudności powodowane wzrastającym zasoleniem wód kopalnianych i zanieczyszczeniem wód rzeki Odry. Z tego też powodu część potrzeb wodnych w przemyśle miedziowym z konieczności jest pokrywana z ujęć wód podziemnych, uszczuplając tym samym ich zasoby przeznaczone na zaopatrzenie ludności w wodę pitną.

Nawodnieniem objęto 2,3 tys ha gruntów, w tym za pomocą deszczowni 1,9 tys ha oraz 1.529 ha stawów rybnych.

Wobec bardzo małych zasobów dyspozycyjnych wody w rzekach i potokach, szczególnie w okresach konieczności stosowania nawodnień, woda do tych celów mimo ponadnormatywnego jej zanieczyszczenia ujmowana jest w ilości 1,3 m³/sek z rzeki Odry, głównie w rejonie wsi Chełm, poprzez Kanał Południowy. Dalsze zwiększenie powierzchni nawodnień na terenie naszego województwa wymaga jednak, niezależnie od konieczności stałego powiększania zasobów dyspozycyjnych rzek i potoków - poprzez retencjo-

nowanie ich wód, radykalnej poprawy istniejącego stanu czystości wód rzeki Odry. Sprawa ta dla naszego województwa jest szczególnie ważna, ponieważ zasoby wód pozostałych rzek i potoków zostały rozdysponowane.

Rzeka Odra to ważna droga transportu, wciąż w zbyt małym stopniu wykorzystana.

Funkcję żeglugową Odry ograniczają wymagane głębokości tranzytowe oraz znaczna dekapitalizacja zabudowy koryta rzeki.

Poprawa żeglugi na Odrze możliwa jest przez skanalizowanie jej koryta oraz wybudowanie stopni wodnych.

Żegluga na terenie województwa legnickiego dysponuje jednym portem w Ścinawie, zlokalizowanym na lewym brzegu Odry, który jest w złym stanie technicznym. Rozpoczęte roboty przy rozbudowie nadbrzeża zostały przerwane z powodu braku środków finansowych.

W Ścinawie została wybudowana przesypownia cementu o docelowej zdolności jego odbioru wynoszącej około 250 tys. ton rocznie przy założeniu, że 170-200 tys. ton cementu dostarczana będzie transportem rzeczny.

W roku 1983 wielkość przewozu ładunków rzeką Odrą w województwie legnickim wynosiła 27 tys. ton. Były to głównie miedź i cement. Wielkość tych przewozów mogłaby być znacznie większa gdyby stworzone były lepsze warunki nawigacji i zmodernizowane urządzenia portowo-przeładunkowe w Ścinawie i w Głogowie.

Wykorzystanie Odry jako drogi wodnej może i powinno być znacznie większe przez gospodarkę naszego województwa głównie w odniesieniu do przewozów węgla, koksu, cementu, nawozów mineral-

nych, wyrobów hutniczych, złomu, żużli pomiedziowych oraz kwasu siarkowego.

Realizacja modernizacji i rozbudowy portu w Ścinawie oraz budowy portu w Głogowie, a także podjęcie budowy stopni wodnych umożliwiających polepszenie i wydłużenie nawigacji w ciągu roku, dostosowanie barek do przewozu niektórych towarów, między innymi kwasu siarkowego, pozwoliłoby na istotne odciążenie transportu kolejowego i samochodowego.

Odra to również odbiornik wód powodziowych oraz ich transporter, stanowiący potencjalne zagrożenie dla położonych nad nią miejscowości oraz przylegających do niej gruntów. Szczególnie niekorzystnie przedstawia się pod tym względem sytuacja w rejonie Głogowa, Prochowa i Ścinawy. Tereny narażone na zalanie, ochronione są na ogół wałami przeciwpowodziowymi. Wały te z uwagi na ich wiek, wymagają w większości odbudowy i modernizacji.

Mając to na uwadze został opracowany program zabezpieczenia miasta Legnicy i województwa legnickiego przed powodzią, zatwierdzony decyzją nr 169/78 Prezydium Rządu z dnia 14 grudnia 1978 roku. W ramach tego programu odbudowano i zmodernizowano między innymi część obwałowań rzeki Kaczawy. Oddany również został do eksploatacji zbiornik retencyjny "Słup" na rzece Nysie Szalonej, posiadający pojemność powodziową 7,3 mln m³.

Opracowywany jest projekt modernizacji wałów przeciwpowodziowych rzeki Odry. Pełna realizacja tego programu wymaga jednak radykalnego zwiększenia mocy przerobowej przedsiębiorstw wykonawczych i nakładów inwestycyjnych.

Dynamiczny społeczno-gospodarczy rozwój aglomeracji miejsko - przemysłowych województwa, a na równi z nim i rolnictwa, pociągają za sobą nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wodę, które w roku 1990 osiągnie ponad 800 mln m³ rocznie. W tych warunkach bardzo istotną staje się integracja działań ponadwojewódzkich tak w sferze programowania racjonalnej gospodarki wodnej, jak również inwestycyjnej. Problemy te znalazły swoje odbicie w programie perspektywnego rozwoju gospodarki wodnej, który został zatwierdzony decyzją Prezydium Rządu nr 146/76 z dnia 24 grudnia 1976 roku. Program ten w odniesieniu do naszego województwa przewiduje między innymi:

- budowę systemu wodociągowego "LGOM-I", składającego się ze zbiorników "Słup" o pojemności 38,6 mln m³ i "Rzymówka" o pojemności całkowitej 55 mln m³, z ujęciem wody, zakładem uzdatniania wody i systemem jej przerzutów w kierunku miast Lubina, Polkowic, Rudnej, Chocianowa i Ścinawy, o wydajności 73 mln m³ na rok,
- budowę systemu wodociągowego "LGOM-II", polegającego na wykonaniu zbiornika "Nowogród Bobrzański" na rzece Bóbr z przerzutami wody na teren LGOM i powiązanie go z systemem "LGOM-I",
- budowę stopni wodnych na rzece Odrze.

Poza wymienionymi systemami wodociągowymi wody pitnej, zrealizowanych winno być szereg wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych dla zaopatrzenia przemysłu, rolnictwa i wsi w wodę oraz zabezpieczenia przed powodzią.

Do większych z nich zaliczyć należy:

- "Modlikowice" na rzece Skora o pojemności 12,2 mln m³,

- "Pielgrzymka" również na rzece Skora o pojemności 7,6 mln m³.
Podstawowe zamierzenia w zakresie porządkowania gospodarki
wodno-ściekowej w województwie określiliśmy w "Programie
ochrony i kształtowania środowiska województwa legnickiego
do roku 1990".

Są to między innymi:

- budowa lub rozbudowa szeregu przemysłowych i komunalnych
oczyszczalni ścieków,
- realizacja technicznej koncepcji ochrony wód powierzchni-
owych i podziemnych na terenie LGOM, polegająca na budowie
systemów zawrotów ścieków i wód deszczowo-przemysłowych
w zakładach górniczych do obiegów wód technologicznych.

Obok zadań inwestycyjnych podejmuje się szereg przedsię-
wzięć techniczno-gospodarczych zmierzających do zmniejszenia
zużycia wody na jednostkę produktu z jednej strony, z drugiej
zaś do podniesienia efektywności działań istniejących urządzeń
do oczyszczania ścieków.

Dążyć będziemy do ich wzbogacenia zarówno w drodze inwestycyj-
nej, jak i pozainwestycyjnej, szczególnie poprzez pełne wy-
korzystanie i prawidłową eksploatację istniejących zbiorników,
przepompowni i urządzeń regulacyjnych na rzekach.

Zdajemy sobie jednak sprawę z tego, że stopień wykorzystania
Odry dla potrzeb naszego województwa zależeć będzie od wspól-
nego wysiłku wszystkich województw nadodrzańskich.

Sądzę, że koordynację wszystkich niezbędnych działań dla zwięk-
szenia gospodarczego wykorzystania Odry przejmie Urząd Ochrony
Środowiska i Gospodarki Wodnej.

ODRA I NADODRZE

Kolegium Redakcyjne: przewodniczący - prof: dr hab. Janusz KROSZEL
członkowie: prof: dr hab. Seweryn GOŁOWIN, dr Stanisław MALARSKI,
mgr Jan MEISSNER, doc: dr inż. Stanisław ORLEWICZ,
mgr Andrzej PASIERBINSKI, prof: dr hab. Robert RAUZINSKI

Badania wykonano w ramach Rządowego Programu Badawczo-Rozwojowego PR-7 "Kształtowanie i wykorzystanie zasobów wodnych", koordynowanego przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Warszawie w kierunku 07 "Podstawy kompleksowego zagospodarowania zasobów wodnych Odry", koordynowanym przez Instytut Śląski - Instytut Naukowo-Badawczy w Opolu

Autor: mgr Tadeusz PODWIŃSKI
Wicewojewoda Legnicki

Druk wykonano z makiet przygotowanych przez Autora

Nakład 200 egz: Objętość 0,4 ark: wyd.: 0,75 ark: druk: Papier offset:
I-1 Kl: 80g Powielarnia Instytutu Śląskiego w Opolu, ul: Piastowska 17
zam: 13/84. S-3

